

Зеліско А.В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права / А.В. Зеліско // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – №7. – С. 89-93.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯК ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Алла Зеліско

*канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права
Юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

У статті розкривається правовий статус наукових парків в якості юридичних осіб приватного права. Особлива увага звертається на спеціальну правоздатність наукових парків, специфічне коло засновників та їх правовий статус, правову природу засновницького договору як установчого документу наукового парку. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про деяку непослідовність концептуальних підходів щодо правового регулювання статусу наукових парків.

Ключові слова: юридична особа, правовий статус, правоздатність, дієздатність, науковий парк, засновники наукового парку, право участі, установчий документ, засновницький договір.

Еволюція соціально-економічних процесів у сучасному суспільстві здійснюється в напрямі застосування новітніх технологій, які б забезпечували не лише реалізацію приватних інтересів, пов'язаних із підвищенням конкурентоспроможності товарів, робіт і послуг, але й сприяли б інтересам суспільства загалом, підвищували ефективність використання науково-технічного потенціалу нації. Наведені чинники зумовлюють активне формування інноваційної інфраструктури, тобто системи юридичних осіб, які займаються інноваційною діяльністю. Однак побудова системи інноваційної

інфраструктури знаходиться на сьогодні в стадії розробки та апробації, що зумовлює потребу дослідження теоретичних та практичних аспектів діяльності юридичних осіб із інноваційним характером діяльності. Одним із нових видів такого типу юридичних осіб є *наукові парки*, правовий статус яких регламентується Цивільним та Господарським кодексами України, спеціальним Законом України «Про наукові парки» від № 1563-VI, 25.06.2009 року, що набрав чинності 1 січня 2010 року, а також іншими нормативно-правовими актами.

Юридичні особи як суб'єкти правових відносин були предметом досліджень багатьох відомих цивілістів, зокрема, В.І.Борисової, В.А. Васильєвої, О.В.Дзери, О.Р.Кібенко, В.М.Кравчука, І.М. Кучеренко, І.В. Спасибо-Фатєєвої та ін. Дослідження питань функціонування юридичних осіб інноваційного типу проводилися дотепер в розрізі господарсько-правової проблематики (О.М. Вінник, В.М.Бутузов, А.І.Марущак і ін.), в той час як з точки зору цивільно-правового регулювання належної уваги вченими їм не приділялося. Якщо ж звернутися індивідуально до проблем діяльності саме наукових парків, то дослідження в даній сфері є недостатні не лише через значну орієнтацію на господарсько-правові аспекти їх функціонування, але й через новизну вказаного виду юридичних осіб, що зумовлює необхідність аналізу та вдосконалення теоретико-правового підґрунтя наукових парків. **Метою даного дослідження** є спроба на основі аналізу чинного законодавства виокремити недоліки правового регулювання діяльності наукових парків як передумови для формування окремих пропозицій стосовно удосконалення положень чинного законодавства в даній сфері.

Закон України «Про наукові парки» у ст. 1 на легітимному рівні визначив дефініцію «*науковий парк*» як юридичну особу, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [1]. Як було уже вище

зазначено, введення у законодавство нового виду юридичної особи з інноваційним характером діяльності вимагає проведення наукових розробок з метою встановити правову природу наукових парків як юридичних осіб приватного права.

ЦК України такого виду юридичних осіб, як наукові парки, не передбачає. Необхідно погодитися з науковцями, які наголошують на тому, що ЦК України не встановив вичерпного переліку юридичних осіб, а відтак вони можуть створюватися на підставі та у формах, передбачених окремими законами. До створення та діяльності таких юридичних осіб мають субсидіарно застосовуватися положення ЦК України щодо інституту юридичних осіб [2, с. 138].

Виходячи із закріпленого в Законі визначення, наукові парки є самостійним суб'єктом права – юридичною особою, яка характеризується такими ознаками, як: створення і реєстрація у встановленому законом порядку; можливість мати цивільну право- і дієздатність; право бути позивачем і відповідачем в суді; наявність організаційної єдності; можливість нести самостійно майнову відповідальність; здатність виступати від свого імені в цивільному обороті [3, с.88].

Визначення наукового парку як юридичної особи, що створюється шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу реалізації інноваційних проектів, дозволяє стверджувати про наявність у засновників наукового парку права участі у ньому. А це означає, що для них характерними є ознаки, притаманні для товариств.

Ст. 1 Закону «Про наукові парки» в якості мети створення наукових парків зазначає організацію, координацію та контроль процесу розроблення та виконання проектів наукового парку. Конкретизація мети їх створення здійснена в ст. 3 Закону, відповідно до якої вони створюються з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання

наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках. Таке формулювання мети діяльності наукових парків свідчить перш за все про їх соціальну спрямованість, а отже – про непідприємницьку правову природу.

Однак ст.85 ЦК визначає непідприємницьке товариство як таке, що не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. А з аналізу ст. 9 Закону «Про наукові парки» можемо зробити висновок, що засновники наукового парку мають право одержувати частину прибутку від його діяльності в порядку, встановленому статутом наукового парку.

Викладене свідчить про те, що Закон «Про наукові парки» не містить єдиної і послідовної концепції щодо правової природи наукових парків та їх місця в системі юридичних осіб приватного права. Інноваційний характер діяльності таких юридичних осіб дає можливість стверджувати про доцільність визначення їх як таких, що мають непідприємницьку правову природу у поєднанні із особливим порядком розподілу отриманих від комерціалізації інноваційних продуктів доходів.

Аналіз та дослідження цивільно-правових аспектів діяльності наукових парків свідчить також про неоднозначність регламентації у чинному законодавстві питань, пов'язаних із їх правоздатністю, правовим статусом засновників, установчими документами тощо.

ЦК України, в якості загального правила, встановлює універсальну правоздатність юридичних осіб, зазначаючи у ст. 91, що юридична особа здатна мати такі ж права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Однак аналіз правового статусу окремих видів юридичних осіб свідчить про наявність у них спеціальної правоздатності. Наприклад, правовий статус наукових парків визначається спеціальною метою їх створення – реалізацією інноваційних проектів для

комерціалізації інноваційних продуктів та впровадження їх на вітчизняному і закордонному ринках. Вказане підтверджується ст. 6 Закону, відповідно до якої у рамках діяльності наукового парку не допускається здійснення таких видів діяльності як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та інших, що не відповідають меті наукового парку. Тому можна стверджувати, що для наукових парків притаманною є спеціальна правоздатність, яка визначається та зумовлюється метою, задля здійснення якої було їх створено. Фактично, саме інноваційний характер діяльності наукового парку визначає його спеціальну правоздатність.

Для наукових парків властивим є спеціальне коло засновників: ними можуть бути юридичні особи (вищий навчальний заклад IV рівня акредитації та/або наукова установа та інші юридичні особи).

Виходячи з аналізу ст. 1, зокрема, понять «засновники наукового парку» та «науковий парк», можна зробити висновок, що законодавець виділяє окрему категорію «засновників наукового парку» та «ініціаторів створення наукового парку». Коло ініціаторів створення є вужче, ніж коло засновників наукового парку, оскільки першими можуть бути лише вищий навчальний заклад та/або наукова установа, в той час як засновниками, окрім того, можуть виступати «інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку». Виокремлюючи ініціаторів створення наукового парку та його засновників, законодавець не вказує на відмінності у їх правовому статусі та не врегульовує під час створення наукових парків, в якості окремого етапу, порядку «ініціювання їх створення». Мабуть, вводячи у визначення поняття наукового парку положення про його «створення з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи», законодавець мав на увазі зробити наголос на тому, що вказані категорії засновників є обов'язковими при створенні наукових парків.

Для запобігання такого двоякого трактування змісту ст. 1 Закону доречніше було б вилучити з поняття наукового парку словосполучення «створюються з ініціативи...», прописавши окремо положення, згідно з яким при створенні наукових парків обов'язковою є участь вищого навчального закладу IV рівня акредитації та/або наукової установи. Тим більше, що в Законі передбачена окрема ст. 13 «Особливості статусу вищого навчального закладу або наукової установи – засновника наукового парку», яка не містить запропонованих положень.

Положення вказаного нормативно-правового акту свідчать про специфічність правового статусу вищого навчального закладу та/або наукової установи як засновників наукового парку. Зокрема, в якості внесків останніх до статутного фонду виступають нематеріальні активи (майнові права на об'єкти інтелектуальної власності) (ч. 3 ст. 13 Закону). Законодавчо визначено обмеження вищих навчальних закладів та/або наукових установ бути засновниками, зокрема, вони можуть бути засновниками лише одного наукового парку. Окрім того, вказана категорія засновників наділяється додатковими повноваженнями стосовно створеного ними наукового парку – вищий навчальний заклад та/або наукова установа здійснюють контроль за діяльністю наукового парку, щорічно заслуховують звіти про його діяльність. Закон не визначає порядку здійснення такого контролю за діяльністю наукового парку. Очевидно, вказане питання повинне врегульовуватися детально у статуті такої юридичної особи.

Закон «Про наукові парки» оперує лише поняттям «засновник», в той час як ЦК України користується поняттям «засновники (учасники)» юридичної особи. Адже засновники наукового парку з моменту його державної реєстрації набувають статусу учасників, і саме в учасників наукового парку виникає сукупність прав, пов'язаних із участю у ньому та передбачених ст. 9 Закону.

Поняття «засновник» використовується в ЦК України стосовно установ у зв'язку з відсутністю засновників права участі у них. Адже відповідно до ст. 83

ЦК засновники установи не беруть участі в управлінні нею, об'єднуючи лише своє майно для досягнення мети. Однак аналіз Закону «Про наукові парки» дає змогу стверджувати про наявність в засновників наукового парку права участі у ньому. Такий висновок можна аргументувати: по-перше, ст. 11 Закону, відповідно до якої вищим органом управління є загальні збори засновників, що свідчить про участь засновників в управлінні науковим парком; по-друге, ст. 9 Закону, згідно з якою засновники наділяються певними майновими (право одержувати частину прибутку) та організаційними (право одержувати інформацію про діяльність наукового парку) правами. Отже, в даному випадку доречніше вести мову про засновників (учасників) наукового парку.

Як бачимо, Закон «Про наукові парки» не враховує основних концептуальних підходів до регламентації інституту юридичних осіб, передбачених ЦК України.

Наступний аспект діяльності наукових парків, що аналізується нами у даній статті, стосується установчих документів наукового парку. Адже створення юридичної особи є неможливим без розробки відповідних установчих документів. Ст. 5 Закону України «Про наукові парки» в ч. 1 передбачає, що науковий парк створюється та діє на основі засновницького договору та статуту. Вказане дещо розходиться із положенням ЦК України, в якому, як зазначають науковці, в якості загального правила встановлено, що кожна юридична особа створюється на основі лише одного установчого документа [4, с. 77]. І справді, відповідно до ч.2 ст. 87 ЦК України установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Звичайно, що формулювання статті ЦК «якщо інше не встановлено законом» дозволяє у спеціальних законах передбачати інші положення. Однак розробники ЦК України недаремно відмовилися від так званої «подвійності» установчих документів товариств. Адже якщо законодавчо передбачено наявність статуту як установчого документа, то саме він є основою діяльності наукового парку.

Призначення ж засновницького договору в даному випадку повинно бути спрямоване на регулювання організаційних відносин між засновниками під час створення наукового парку. Вказаний висновок підтверджується нормами того ж Закону «Про наукові парки», відповідно до ч. 2 ст. 5 якого у засновницькому договорі про створення наукового парку визначаються зобов'язання засновників створити науковий парк, порядок їх спільної діяльності щодо його створення... Як бачимо, засновницький договір вміщує положення, що стосуються впорядкування відносин між засновниками щодо створення наукового парку (до моменту його державної реєстрації). Такий засновницький договір не має природи установчого документу, оскільки з моменту державної реєстрації діяльність наукового парку здійснюється на основі статуту. Отже, засновницький договір є цивільно-правовим договором між засновниками, спрямованим винятково на виникнення нового суб'єкта права. Саме тому в ст. 5 Закону доцільно визначити, що науковий парк діє на основі статуту, вказавши, відповідно, у ст. 7 «Створення наукового парку», що під час створення наукового парку між засновниками укладається засновницький договір, який не є установчим документом, та передбачивши вимоги до змісту такого договору.

Участь у науковому парку має наслідком виникнення у його засновників сукупності прав та обов'язків. Слід вказати на наявність деяких неточностей стосовно правової регламентації цього питання в Законі України «Про наукові парки». По-перше, ст. 9 Закону «Статус засновників наукового парку» мала б, виходячи із поняття правового статусу, передбачати сукупність прав та обов'язків, тому що найпоширенішим в літературі є визначення правового статусу як системи законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків особи [5, с. 119]. Положення ж ст. 9 містять лише сукупність прав засновників, оминаючи увагою коло обов'язків. По-друге, сукупність прав засновників, визначених у вказаній статті, є дещо неповною, так як участь у науковому парку спричиняє виникнення у його учасників прав як майнового, так і організаційного характеру. Однак Закон

регулює в ст. 9 лише право добровільно вийти з наукового парку на умовах і в порядку, визначених статутом наукового парку, із збереженням взаємних зобов'язань та укладених договорів з іншими суб'єктами господарювання; право одержувати від наукового парку в установленому порядку інформацію, пов'язану з його діяльністю; право одержувати частину прибутку від діяльності наукового парку в порядку, встановленому статутом наукового парку. Як бачимо, законодавець оминув увагою право на участь в управлінні науковим парком, право на так звану ліквідаційну квоту у випадку ліквідації наукового парку. Виходячи із ст. 9 Закону, можемо стверджувати, що засновники (учасники) наукового парку позбавлені права на управління його діяльністю. Проте вказане суперечить наступним статтям Закону (ст. ст. 10, 11), відповідно до яких вищим органом управління наукового парку є загальні збори засновників наукового парку, функції яких визначаються статутом наукового парку. Тому ст. 9 Закону потребує доповнення щодо переліку прав засновників та врегулювання переліку їх обов'язків, які виникають із факту участі у науковому парку.

Розгляд окреслених питань свідчить про те, що законодавець не забезпечив послідовності у законодавчому врегулюванні діяльності наукових парків, оскільки ЦК України та Закон України «Про наукові парки» не містять єдиного концептуального підходу до правового статусу вказаного виду юридичних осіб, що стане важливою перешкодою у їх ефективному функціонуванні та реалізації поставлених перед ними завдань. Доцільно підкреслити необхідність здійснення **подальших досліджень** правового регулювання діяльності наукових парків, зокрема, питань, пов'язаних із здійсненням ними повноважень власника, із правовим режимом майна наукових парків, із реалізацією засновниками (учасниками) наукового парку майнових та організаційних прав.

Література

1. Про наукові парки: Закон України № 1563-VI від 25.06.2009 // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 51. – Ст.757.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 2005. – 832 с.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене і доповнене // За заг. ред. Е.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.
4. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К.: Істина. – 928 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

In this article is researched the legal status of scientific parks as legal bodies of private law reveals. Especial attention is taken to special legal capacity of scientific parks; to a specific circle of founders and their legal status; to the legal nature of the constituent contract as seat the document of scientific park. On the basis researches is drawn conclusions about certain inconsistent conceptual approaches that concern legal regulation of the status scientific parks.

В статъе анализируется правовой статус научных парков в качестве юридических лиц частного права. Особое внимание обращено на исследование специальной правоспособности научных парков, специфический круг учредителей и их правовой статус, правового сущности учредительного договора как основополагающего документа научного парка, что дало возможность сделать выводы о некоторой непоследовательности

концептуальных подходов к правовому регулированию статуса научных парков.